

ТАРАС ШЕВЧЕНКО В НАЦІОНАЛЬНОМУ ВІДРОДЖЕННІ РУСИНІВ ЮГОСЛАВІЇ (1918–1941)*

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Випуск 1 (31).

Рамач Я. Тарас Шевченко в національному відродженні русинів Югославії (1918–1941); 14 стор.; кількість бібліографічних джерел – 45; мова – українська.

Анотація. У міжвоєнний період Руске народне просвітне дружтво (Русинське народне освітнє товариство) відіграло провідну роль у культурно-освітньому і національному житті русинів у Югославії. Посередництвом преси та організовуючи культурне життя, Товариство намагалось розвивати національну свідомість русинів. У статті аналізується значення і вплив творчості поета Тараса Шевченка на пробудження і утвердження національної свідомості русинів у Югославії.

Ключові слова: Тарас Шевченко, русини у Югославії, Руске народне просвітне дружтво, Руски календар, Руски новини, Думка, національне відродження, національна ідентичність.

До розвалу Габсбурзької монархії 1918 р. русини у Південній Угорщині не мали своїх культурно-освітніх і національних організацій. У 1919 р. засновано *Руске народне просвітне дружтво* (далі: РНПД), яке у міжвоєнний період відіграло дуже важливу роль у культурно-освітньому і національному житті русинів у Королівстві сербів, хорватів і словенців (далі: Королівство СХС, з 1929 р. Королівство Югославія).

РНПД у своїх виданнях і у своїй багатогранній діяльності велику увагу приділяло пробудженню і розвитку національної свідомості русинів у Югославії. У цій праці крізь призму видань РНПД досліджується роль Тараса Шевченка та його творчості у пробудженні і формуванні національної свідомості русинів Югославії у міжвоєнний період. Досліджування цієї теми ми вже започаткували в одній праці [33, с. 224-231].

На початку, для кращого і повнішого розуміння минулого, насамперед культурно-освітнього і національного життя русинів у Південній Угорщині і Югославії до 1941 р., подаємо короткий огляд найважливіших подій. Докладніше про культурно-освітнє життя русинів у Південній Угорщині знаходимо в працях Славка Гавриловича [7], Федора Лабоша [20] та Янка Рамача [28].

Русини із північно-східних комітатів Угорщини переселялися у Південну Угорщину, в комітати Бач-Бодрог¹ і Срим, у трьох хвилях: від середини XVIII ст. у Бачку, в села Керестур (з 1922 р. Руський Керестур) і Коцур; в середині XIX ст. у Срим, в м. Сримська Митровиця та її

околиці; 80–90-их рр. XIX ст. із північно-східної частини Угорщини, переважно з околиць Бардейова, та частинно з Галичини, у Срим, у села Бикич Дол і Привина Глава. В середині XIX ст. у Бачці і Сримі було приблизно 8.500 русинів, а на першому переписі населення у Королівстві СХС 1921 р. у країні проживало 20.382 русинів.

Через свою малочисельність, дезінтеграцію від власного етносу з обох боків Карпат та через брак власної інтелектуальної еліти русини в Південній Угорщині до середини XIX ст. не зробили значніших кроків у плані культурно-національного відродження [30]. Коли у 70–80-их роках XIX ст. русинів у північно-східних регіонах Угорщини почала захоплювати хвиля мадяризації, русини Південної Угорщини зверталися до русинів/українців Галичини і Буковини за підтримкою і допомогою в культурно-національному житті. Найбільша частина русинської інтелігенції була досить змадяризована, але звичайні люди – селяни, ремісники і купці, нав'язували контакти з редакціями деяких газет і часописів у Галичині й Буковині, і з того часу до русинів у Бачку і Срим почало прибувати друковане слово, яке викликало у них велику зацікавленість і почало впливати на пробудження їхньої національної свідомості [10; 29].

У кінці XIX ст. етнограф і фольклорист Володимир Гнатюк під час своєї наукової експедиції, яка проходила у Бачці, записав велике багатство русинської народної творчості та зробив етнографічні записи про них. Зібраний матеріал та наукові статті про русинів В. Гнатюк публікував на сторінках *Записок Наукового товариства ім. Шевченка*². Крім того, В. Гнатюк встановив зв'язки з молодістю русинською інтелігенцією і вказував, що

© Рамач Я., 2014

*Праця виконана в рамках наукового проекту Відділу історії Філософського факультету Університету в м. Новий Сад Воївођански простор у контексту європейської історії, який фінансує Міністерство освіти, науки і технологійного розвитку Республіки Сербії, н. проекту 177002.

¹ Після 1918 р. найбільша частина території колишнього комітату Бач-Бодрог опинилася в рамках Королівства сербів, хорватів і словенців як область під назвою Бачка.

² Русини у Югославії зібрані і фототипічно опублікували в чотирьох томах матеріали, які опублікував про них В. Гнатюк, і в одному томі переклади русинською мовою Гнатюкових наукових праць про русинів Південної Угорщини: Гнатюк В. Етнографічні матеріали з Угорської Русі I–V, Руске слово, Нови Сад, 1985–1988.

для пробудження їхньої національної свідомості та розвитку культурно-освітнього і національного життя необхідно, щоб вони встановили тісніші контакти з русинами/українцями Галичини [9, с. 88; 25].

Гавриїл Костельник 1904 р. опублікував свій ідилічний вінок «З могого валала (Із мого села)» народною говіркою русинів Південної Угорщини і показав її можливості стати літературною мовою. Проголошенням Королівства СХС 1918 р. утворено вигідніші умови для організованого культурно-освітнього і національного життя русинів у новій державі [28, с. 400-401].

На установчих зборах у м. Новий Сад 2. VII 1919 р. засновано Руске народне просвітне дружтво з метою зберегти народний характер русинів, розвивати і поширювати їхнє освітнє, культурне і національне життя і заступати інтереси русинів [11, с. 6-8; 28, с. 411]. На зборах майже одногласно прийнято рішення взяти свою народну говірку як літературну мову і таким чином було розв'язано дилему, яка вже певний час точилася, чи русини мають як свою літературну мову використовувати літературну українську, літературну російську, карпаторуську чи свою народну говірку. У науковій літературі вже знайшли відображення різні сторони діяльності РНПД [35; 32].

РНПД у міжвоєнний період дотримувалося думки, що русини Югославії є частиною українського народу, але існували певні відмінності між поодинокими його керівниками та визначними членами щодо цього питання. Гавриїл Костельник вважав, що русини Південної Угорщини мають свою окрему мову, і що, живучи півтори століття відокремлені від інших русинів/українців карпатського ареалу, відчужилися від них і стали окремою гілкою великого руського народу [14, с. 4-6]. Він вважав, що серед русинів Югославії переважає релігійна і регіональна ідентичність і що вони тяжко можуть прийняти ширший погляд на це питання, хоча самий дуже твердо стояв на позиції українського націоналізму [36, с. 228]. Костельник усвідомлював прірву, яка існувала поміж русинами південних країв та їхніми співкрайцями обабіч Карпат, і добре розумів, що вони через довготривалу відділеність від решти власного етносу не розвинули у собі необхідне відчуття приналежності до матиці.

Керівники РНПД від початку декларативно висловлювали, що русини Югославії є частиною українського народу, але на практиці переважала позиція регіональної і релігійної ідентичності південних русинів, тому що часто не було чіткого уявлення, як у дуже складних політичних обставинах, коли український народ був поділений і без власної держави, можна у власному народі розвивати українську національну свідомість. Однак, частина русинської учнівської і студентської молоді і греко-католицькі священики, за походженням із Галичини, намагалися різними способами,

переважно у пресі, презентуючи українську літературу й історію, і вказуючи на все те, що спільне і близьке одним і другим – релігія, мова, звичаї, фольклор, кирилична писемність – розвивати серед русинів українську національну свідомість. Так, наприклад, голова РНПД о. Михайло Мудрий вважав, що головною програмою і напрямом русинського тижневика «Руски новини» має бути культурне піднесення русинів у Югославії на підставі народного і релігійного духу і пробудження їхньої національної свідомості [23, с. 1], а о. Михайло Фірак, українець з Галичини, вважав, що русини у Югославії не повинні ізолюватись від інших русинів/українців, але розвивати ширшу народну свідомість, а це можна здійснити публікуванням у виданнях РНПД творів визначних українських письменників: творів Т. Шевченка, якого українці вважають національним пророком [43, с. 1], та І. Франка, які можуть бути русинам взірцем патріотизму [44, с. 1].

РНПД у період з 1921–1941 року видавало «Руски календар» (далі: *РК*), який був річною книжкою для найширшого загалу читачів¹. *РК* складався з кількох частин: після календарної частини перше йшло «Духовне читання», а відтак «Світське читання», де, крім інших тем, публікувались літературні твори, найчастіше русинських авторів, але і твори у перекладі на русинську мову українських, російських та югославських письменників. Русинську спільноту в Югославії на той час утворювало переважно сільське населення, головним чином бідніші селяни, ремісники, поденники і робітники, а малочисленну інтелігенцію представляли греко-католицькі священики, сільські вчителі, дрібні службовці та невелика кількість лікарів, юристів, інженерів тощо.

У *РК* на 1922 р. опубліковано коротку біографію Т. Шевченка і в перекладі на русинську мову його вірші: «Ой три шляхи широкі», «Сон (На панцині тиєниці жала)», «Чума», а «Заповіт» в оригіналі – українською мовою [7, с. 61-64]. У *РК* в наступні роки публікувались твори українських письменників, серед яких найчастіше твори Т. Шевченка і статті про українську літературу [41, с. 60-69]. У статті про Шевченка о. Михайло Черняк пише: «Бог посилає всім народам великих людей, які готові весь свій розум, усе своє знання, тіло і серце, і ціле своє життя принести на жертву своєму народові, боронячи істину, віру, освіту, свободу, загальне добро свого народу». Таким був, за його словами, і Т. Шевченко, який запалив іскру любові до свого, з'явився як світильник, найкраще проговорив рідною мовою і навчив людей любити і шанувати свій народ, свою мову. Після короткої біографії автор розглядає

¹ *Руски календар* – річна книжка, яку видавало РНПД, з осередком у Руському Керестурі, від 1921–1941 р. у тиражі 2–3000 примірників для русинської спільноти у Югославії, яка нараховувала до 30.000 русинів.

деякі твори Шевченка і дає короткі уривки, наголошуючи на їх основних мотивах. Далі наголошує, що «через гостру критику системи влади і засудження важкого закріпачення українських селян у царській Росії Шевченко був засуджений на тяжку каторгу і йому заборонено писати і малювати. Після повернення з каторги, фізично виснажений і хворий, Шевченко помер 1861 р. Своїми творами Шевченко пробудив в українському народі національну гідність і національну свідомість. Слово поета стало сильною зброєю українського народу за свободу, а він став його пророком і національним ідолом [42, с. 30-36].

У міжвоєнний період твори Т. Шевченка відіграли помітну роль у пробудженні і розвитку національної свідомості русинів у Югославії. Його вірші, особливо ті, які були покладені на музику («*Заповіт*», «*Реве та стогне Дніпр широкий*», «*Садок вишневий коло хати*», «*Розрита могила*», «*Послання*» й інші), дуже сильно впливали на почуття людей і були прийняті серед русинів Югославії як щось найрідніше. Це найкраще засвідчують вісті на сторінках *РН* про проведені концерти й урочисті академії, на яких виконувалися і твори, найчастіше вірші Т. Шевченка, покладені на музику.

Українські національні ідеї поширювали серед русинів у Югославії й організації українських емігрантів з осередками у Белграді і Загребі. Товариство «*Просвіта*» у Загребі¹ мало сильний вплив на русинську учнівську і студентську молодь у Загребі [18, с. 112-115]. *Українська Громада*² з Белграду була 1929 р. на гастролях у м. Шид з своєю програмою, яку народний хронік назвав «маніфестом русько-української єдності». На програмі виконувались і вірші Т. Шевченка, покладені на музику [19, с. 3-4]. Крім поезії Т. Шевченка, у різних русинських осередках більше разів презентувалась і його п'єса «*Назар Стодоля*»³.

Коли о. М. Фірак став з 1931 р. редактором *РН*, а 1933 р. і редактором *РК*, у виданнях РНПД публікувалось все більше текстів, які виконували функцію зміцнення української свідомості серед русинів Югославії. Публікувались причинки до історії українського народу, інформації і вісті про русинів/українців у Підкарпатській Русі в рамках

Чехословаччини, у Галичині та про українців в рамках Радянського Союзу.

У передовій статті у *РН* 1934 р. Євгеній Тимко повідомляє, що русини в Югославії в цьому році будуть відзначати три визначні ювілеї: 120-річницю від народження Т. Шевченка, 20-річницю єпископату др. Діонісія Нярадія та 15-річницю діяльності РНПД. Пізніше з приводу 120-річниці народження Т. Шевченка Є. Тимко опублікував дві статті, присвячені його життєвому шляху і творчості [38, с. 2-3; 39, с. 74-80].

Під час літніх вакацій, коли учнівська і студентська молодь поверталася додому, вона починала активно працювати у своїх культурно-освітніх секціях. Так, влітку 1934 р. у Р. Керестурі була влаштована урочиста академія в честь Т. Шевченка і Г. Костельника. Хор виконував пісні на слова Т. Шевченка. Гості з Миклошевців виконали п'єсу М. Кропивницького «*Невольник*» за сюжетом однойменної поеми Т. Шевченка. Наступного вечора хор з Миклошевців, крім інших, виконав і кілька пісень на слова Шевченка: «*Як умру, то поховайте*», «*Садок вишневий коло хати*», «*Реве та стогне Дніпр широкий*», «*Учитесь, брати мої*» [12, с. 3]. Русько/українська Читальня з Миклошевців 22 липня 1934 р. влаштувала урочисту академію на честь Т. Шевченка, що, за словами Петра Бучка, який написав відгук, мала «великий моральний і матеріальний успіх» [6, с. 3-4].

У Коцурі в 1934 р. було відновлено діяльність товариства *Просвіта*, і її члени відразу підготували культурну програму, на якій хор, окрім інших, виконав пісню Т. Шевченка «*Садок вишневий коло хати*» [15, с. 3]. На урочистій академії з приводу 75-роковин смерті Т. Шевченка у Коцурі 1936 р. про життя і творчість великого поета говорив Є. Тимко. На академії виконано й п'єсу Т. Шевченка «*Назар Стодоля*» [16, с. 2-3].

Від заснування РНПД 1919 р. з осередком в Р. Керестурі товариство в поселеннях, у яких у значній кількості проживали русини, засновувало свої філії. Учнівська і студентська молодь діяла в рамках РНПД, а 1927 р. засновують «*Союз руских школярх*» (далі: СРШ), який діяв в рамках РНПД. Союз у 1935 р. змінив свій статут і спричинився до зростання української національної свідомості в Югославії. Тоді Союз змінив свою назву на «*Союз українських школярх*» (далі: СУШ). Як наслідок цього нового курсу СУШ, в *РН* і *РК* почали систематичніше публікувати статті з історії українського народу.

У середині 30-х рр. культурно-освітня діяльність у с. Миклошеві постійно зростала. Читальня влаштовувала різні програми з культурно-освітнім і національним змістом у своєму селі і навіть гастролювала з ними в інших русинських осередках. Так, улітку 1936 р. виступала зі своєю програмою у с. Бачинці, в рамках якої виконано пісні на слова Т. Шевченка «*Реве та стогне Дніпр широкий*», «*Заповіт*», «*Садок вишневий коло ха-*

¹ Українське товариство «Просвіта» в Загребі – засноване у Загребі 22.06.1922 р. з метою об'єднати українців та поширювати між ними культурно-освітню і національну діяльність.

² Українська громада – організація українських білогвардійських емігрантів, заснована у Белграді 28. 09. 1928 р.

³ П'єса Т. Шевченка «*Назар Стодоля*» була виконана у Р. Керестурі 1926 р. – *РН* 22/1926, с. 3, і 1933 р. – *РН* 11/1933, с. 3. Члени *Просвіти* у Коцурі 1936 р. виконали п'єсу «*Назар Стодоля*» перше у Коцурі – *РН*, 17/1936, с. 3, а після того і в Р. Керестурі – *РН* 22/1936, с. 3.

ти» [3, с. 2-3]. На урочистості з приводу 30-роковин греко-католицької церкви у Миклошевцях і 15-роковин діяльності хору змішаний хор виконав Шевченкову «Розриту могилу»¹.

У РК на 1937 рік опубліковано два Шевченкові вірші українською мовою: «Заповіт» і «І день іде, і ніч іде».² Михайло Фірак у передній статті до РН 1938 р. пише, що Т. Шевченкові належить найбільша заслуга в розвитку національної свідомості українців. Шевченко не був генералом, який веде народ у боях, але водив його своїм словом, своєю поезією, словами пророка, які проникали в серце, потрясли душу, піднімали народ, який у національному погляді був мертвим [31, с. 1].

З приводу 20-річчя утворення Королівства СХС у Р. Керестурі 1938 р. відбулося урочисте відкриття нової школи і нового Дому ремісників, а на урочистій академії виконано пісню на слова Т. Шевченка «Учитесь, брати мої» [1, с. 3].

З приводу 125-х роковин народження Т. Шевченка 1939 р. у передній статті до РН під заголовком «Наш народни пророк» автор висловлює, що Т. Шевченко своїм великим талантом, який отримав від Бога, як поет, своїм вогняним словом воскрес свій народ на нове життя, пробудив у ньому свідомість і бажання жити власним життям у своїй державі і не бути нічим слугою [26, с. 1].

СУШ у другій половині 30-х рр. і в менших русинських осередках влаштовував урочисті академії і культурно-національні програми з метою піднесення національної свідомості русинів. У Райовому Селі в 1938 р. відзначено ювілей 950-річчя прийняття християнства, а на урочистій академії виконано пісню на слова Шевченка «Розрита могила» [4, с. 3]. У с. Бачинці на урочистій академії з приводу 79-роковин смерті Т. Шевченка були виконані пісні на слова Т. Шевченка: «Виє вітер», «Учитесь, брати мої» і «Заповіт» [27, с. 3]. Подібна програма виконана і в с. Бачинці з приводу 80-х роковин смерті Т. Шевченка [21, с. 3]. У м. Сримська Митровиця на початку 1941 р. влаштовано виступ хору місцевої греко-католицької церкви і виконано пісню на слова Т. Шевченка «Рече та стогне Дніпр широкий» [40, с. 3].

СУШ з 1936 р. почав видавати свій часопис «Думка», який спочатку друкувався в Загребі, а з 1937 р., коли РНПД відкрило свою друкарню в Р. Керестурі, він почав друкуватися тут. У «Думці» з приводу роковин народження і смерті Т. Шевченка були вміщені статті про життя і творчість поета або його твори. Фелікс Біленький надрукував статтю «Тарас Шевченко – творець нового покоління»

[5, с. 5-6]. Осип Коропей подав статтю «Пам'яті генія волі», присвячену творчості Т. Шевченка [13, с. 30-32]. У «Думці» публікувались твори поета українською мовою: «До Основ'яненка»³ та «Іван Підкова»⁴. У статтях, присвячених життю і творчості Т. Шевченка, автори завжди підкреслювали його роль у національному пробудженні українського народу і у формуванні й зміцненні національної свідомості українського народу.

Крім РНПД, яке відіграло дуже важливу роль у культурно-освітньому і національному житті русинів у Югославії, у міжвоєнний період діяв і «Культурно-просвітний союз югославянських Руснацох» (далі: КПСЮР), заснований у 1934 р., який пізніше змінив своє ім'я на «Культурно-національний союз югославянських Руснацох» (далі: КНСЮР). Союз був виразно проправославно настроєний, хоча приблизно 95 % русинів у Югославії були греко-католиками. КНСЮР не мав чітко дефінованої національної позиції: частина його членів були на позиціях панславизму XIX ст., частина на русофільських позиціях з часів царської Росії, інші були на позиціях карпаторусинства, деякі були більш прихильні великосербському націоналізму, але всі вони були дуже виразно антиукраїнськи настроєні [32, с. 343-345].

У своїх виданнях КПСЮР/КНСЮР висловлював потребу ознайомити русинів Югославії з творчістю великого слов'янського поета Т. Шевченка. Для анонімого автора Т. Шевченко великий борець за свободу, та не такий, як його вважають "українствующі", але "общеруски социальни поет". Він вважає, що творчість Т. Шевченка не треба обмежувати тільки на українську чи малоруську національність, або на Україну, бо він любив і "русски народ, а вороги русского народу" з Шевченка уробили українського патріота [2, с. 1-2]. КНСЮР все-таки не друкував творів Шевченка у своїх виданнях, напевно, тому, щоб не виявилось, що Шевченко не був таким поетом, яким вони хотіли його бачити, бо для них Шевченко – не Шевченко.

Отже, можна зробити висновок, що твори Т. Шевченка, як і його біографія, мали великий вплив на пробудження й утвердження національної свідомості серед русинів у Югославії, насамперед серед учнівської і студентської молоді.

¹ У рубриці 3 наших валалох у РН 28/1937, с. 3 подається програма урочистостей з приводу 30-річчя церкви у Миклошевцях та 15-річчя діяльності хору, яка відбулася 1 серпня 1937 р.

² РК 1937, с. 98.

³ Думка, н. 3-4-5, Руске народне просвітне друштво, Руски Керестур, 1938, с. 13.

⁴ Думка, н. 1, Руске народне просвітне друштво, Руски Керестур, 1941, с. 1-2.

Література

1. (Аноним), Вельке торжество у Руским Керестуре, Руски новини, н. 47, Руске народне просвітне друштво, Руски Керестур, 1938, с. 3.
2. (Аноним), 3 нагоди 76-рочњици шмерци Тараса Г. Шевченка, Русска заря, н. 10, Културно-национални союз югославянских Русинів, Нови Сад, 1937, с. 1-2.
3. Б. К. Бачинци. Велька народна преслава, Руски новини, 1936, н. 36, Руске народне просвітне друштво, Руски Керестур, 1936, с. 2-3.
4. Б. М. Раєво-селска Парохия, Руски новини, 1938, н. 38, Руске народне просвітне друштво, Руски Керестур, 1938, с. 3.
5. Біленький Ф. Тарас Шевченко творець нового покоління, Думка н. 6–7, Руске народне просвітне друштво, Руски Керестур, 1937, с. 5-6.
6. Бучко П. Миклушевици. Святочна академия у чещ Т. Шевченка, Руски новини, 1934, н. 29, Руске народне просвітне друштво, Руски Керестур, 1934, с. 3-4.
7. Gavrilović, S. Rusini u Bačkoj i Sremu od sredine XVIII do sredine XIX veka, Godišnjak Društva istoričara Vojvodine, Institut za istoriju SAP Vojvodine, Novi Sad, 1977, с. 153-215.
8. Гнатюк В. Етнографічні матеріяли з Угорської Руси, т. I–V, Руске слово, Нови Сад, 1985–1988.
9. Гнатюк в. Руски населеня у Бачки, Етнографічні матеріяли з Угорської Русі, т. V., Руске слово, Нови Сад, 1988, с. 79-126
10. Дуличенко А. О єдним жридле у вязи истории югославянских Руснакох у XVIII и XIX вику, Шветлосц, 2, Руске слово, Нови Сад, 1972, с. 159-166.
11. Записник I-го руского народного собрания отриманого 2. /VII. 1919. року у Новим Саду, Руски календар 1921, : Руске народне просвітне друштво, Руски Керестур, 1920, с. 6-8.
12. Керестурец, Руски Керестур. Академия у чещ Т. Шевченка и Габра Костельника, Руски новини, 1934, н. 33, Руске народне просвітне друштво, Руски Керестур, 1934, с. 3.
13. Коропей О. Пам'яті генія волі, Думка н. 2, Руске народне просвітне друштво, Руски Керестур, 1938, с. 30-32.
14. Костельник Г. Liber memorabilium грекокатоліцкей парохії бачкерестурскей, Союз Руснакох и Українцох Югославії, Нови Сад, 1998.
15. Коцурец, Коцур. "Просвита" при роботі, Руски новини, 1934, н. 6, Руске народне просвітне друштво, Руски Керестур, 1934, с. 3.
16. Коцурец, Коцур. Робота "Руского Просвіт. Дружтва", Руски новини, 1936, н. 17, Руске народне просвітне друштво, Руски Керестур, 1936, с. 2-3.
17. Крайцар І. Тарас Г. Шевченко, Руски календар 1922. Руске народне просвітне друштво, Руски Керестур, 1921, с. 61-64.
18. Крайцар І. Українска емиграция у Югославії, Руски календар 1927, Руске народне просвітне друштво, Руски Керестур, 1926, с. 112-115.
19. Крайцар І. Манифестация українско-рускей єдносци у Шидзе", Руски новини, 1929, н. 4, Руске народне просвітне друштво, Нови Сад, 1929, с. 3-4.
20. Лабош Ф. История Русинох Бачкей, Сриму и Славонії 1745–1918, Союз Русинох и Українцох Горватскей, Вуковар, 1979.
21. М. Н. Бачинци. Дзень Шевченка, Руски новини, 1941, н. 11, Руске народне просвітне друштво, Руски Керестур, 1941, с. 3.
22. Мудри М. О язика за южно-славянску руску писменосц, Руски календар 1921, Руске народне просвітне друштво, Руски Керестур, 1920, с. 35-42.
23. Мудри М. Напрям Руских новинох, Руски новини, 1925, н. 47, Руске народне просвітне друштво, Руски Керестур, с. 1.
24. Мушинка М. Листування Г. Костельника з В. Гнатюком, Шветлосц, н. 3, Руске слово, Нови Сад, 1967, с. 161-177.
25. Мушинка М. Зв'язки В. Гнатюка з югославськими русинами. Листування М. Врабеля та Ю. Біндаса з В. Гнатюком, Шветлосц, н. 3, Руске слово, Нови Сад, 1971, с. 221-239.
26. (ок), Наш народни пророк, Руски новини, 1939, н. 11, Руске народне просвітне друштво, Руски Керестур, 1939, с. 1.
27. Присутни, Бачинци. Академия, Руски новини, 1940, н. 11, Руске народне просвітне друштво, Руски Керестур, 1940, с. 3.
28. Рамач Я. Руснаци у Южней Угорскей (1745–1918), Войводянска академия наукох и уметносцох, Нови Сад, 2007, с. 521.
29. Рамач Ј. Прилог историографији о Русинима у Јужној Угарској од краја XVIII до почетка XX века: Русини у штампи и другим публикацијама о самима себи, Извори о историји и култури Војводине – зборник радова, Филозофски факултет у Новом Саду – Одсек за историју, Нови Сад, 2009, с. 403-425.

30. Рамач Ј. Почеси националног препорода Русина у Јужној Угарској у првој половини 19. века, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, књига XXXV–1, Универзитет у Новом Саду – Филозофски факултет, Нови Сад, 2010, с. 255-266.
31. Рамач Ј. Припреме за оснивање Русинског народног просветног друштва, Истраживања, 23, Филозофски факултет у Новом Саду – Одсек за историју, Нови Сад, 2012, с. 399-413.
32. Рамач Ј. Националне оријентације Русина у Краљевини СХС/Југославији у периоду између два светска рата, Војвођански простор у контексту европске историје – Зборник радова, Филозофски факултет у Новом Саду – Одсек за историју, Нови Сад, 2012, с. 333-348.
33. Рамач Ј. Тарас Шевченко као песник и као идол у издањима Русинског народног просветног друштва, Славистика XVII (2013), Славистичко друштво Србије, Београд, 2013, с. 224-231.
34. Румянцев О. Українські переселенці з Галичини на території югославських народів в 1890–1990 роках, ФАДА, ЛТД, Київ, 2008, с. 255.
35. Румянцев О. Питання національної ідентичності русинів і українців Югославії (1918–1991), Studies on Language and Culture in Central and Eastern Europe, München – Berlin, 2010, с. 523.
36. Тамаш Ј. Русинска књижевност. Историја и статус, Матица српска, Нови Сад, 1984, с. 491.
37. Тамаш Ј. Гаврил Костельник медзи доктрину и природу, Руске слово, Нови Сад, 1986, с. 351.
38. Тимко Е. На спомин Тараса Шевченка (3 нагоди 100-рочниці його родзенья, Руски новини, 1934, н. 10, Руске народне просвітне друштво, Руски Керестур, 1934, с. 2-3).
39. Тимко Е. Тарас Шевченко, Руски календар 1935, Руске народне просвітне друштво, Руски Керестур, 1934, с. 74-80.
40. Учасник, Ср. Митровица, Руски новини, 1941, н. 4, Руске народне просвітне друштво, Руски Керестур, 1941, с. 3.
41. Черняк М. З рускей (українськей) кніжовносци, Руски Календар 1923, Руске народне просвітне друштво, Руски Керестур, 1922, с. 60-69.
42. Черняк М. Зос руско-українськей кніжовносци, Руски календар 1925, Руске народне просвітне друштво, Руски Керестур, 1924, с. 30-36.
43. Фирак М. Наша народна свідомосц, Руски новини, 1925, н. 28–29, Руске народне просвітне друштво, Руски Керестур, 1925, с. 1.
44. Фирак М. Иван Франко (1856–1916), Руски новини, 1926, н. 82, Руске народне просвітне друштво, Руски Керестур, 1926, с. 1.
45. Фирак М. Пребудитель нашого народу, Руски новини, 1938, н. 10, Руске народне просвітне друштво, Руски Керестур, 1938, с. 1.

Рамач Јанко

TARAS SHEVCHENKO IN NATIONAL REVIVAL OF THE RUTHENIANS IN YUGOSLAVIA (1918–1941)

Анотация. В период между двумя мировыми войнами Русинское народное просветительское общество (РНПД) играло ведущую роль в культурной, просветительской и национальной жизни русинов в Югославии. Посредством печати и разных других видов культурной деятельности РНПД стремилось развивать и укреплять национальное самосознание русинов. В данной статье рассматривается значение и влияние творчества украинского поэта Тараса Шевченко на возрождение и укрепление национального сознания русинов в Югославии.

Ключевые слова: Тарас Шевченко, русины в Югославии, Русинское народное просветительское общество, Руски календар, Руски новини, Думка, национальное возрождение, национальная идентичность.

Janko Ramač

TARAS SHEVCHENKO IN THE NATIONAL REVIVAL OF THE RUTHENIANS IN YUGOSLAVIA (1918–1941)

Summary. In the period between the two world wars the Ruthenian National Educational Society had a leading role in the cultural, educational and national life of the Ruthenians in Yugoslavia. RNES strived to develop the national consciousness of the Ruthenians through press and organizing their cultural life. This work analyzes the meaning and influence of the literary work of the Ukrainian poet Taras Shevchenko on the awakening and strengthening of the national consciousness of the Ruthenians in Yugoslavia.

Key words: Taras Shevchenko, Ruthenians in Yugoslavia, Ruthenian National Educational Society, Ruthenian Calendar, Ruthenian newspapers, Dumka, national revival, national identity.

Стаття надійшла до редакції 4.03.2014 р.

Рамач Јанко Юрєвич – доктор історичних наук, професор Відділу русиністики Філософського факультету Університету м. Новий Сад, Республіка Сербія.